Стецька Христина Степанівна,
здобувач кафедри кримінології та
кримінально-виконавчого права
Національної академії внутрішніх справ

ІНДИВІДУАЛЬНО-ПРОФІЛАКТИЧНІ ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ КОРИСЛИВИМ НАСИЛЬНИЦЬКИМ ЗЛОЧИНАМ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ДІТЬМИ

В юридичній науці під індивідуальним запобіганням злочинам розуміють різновид запобігання злочинності щодо конкретної особи. Тобто індивідуальне запобігання становить ту частину запобіжної діяльності, яка здійснюється на стадії, яка передує виникненню злочинного наміру.

Індивідуальне запобігання злочинам реалізується, як правило, у двох формах: а) якщо йдеться про усунення причин і умов, які сприяли вчиненню конкретних злочинів, що були виявлені у процесі діяльності спеціальних суб'єктів, то це – вимоги про вжиття заходів організаційно-управлінського, економічно-технологічного та ідеологічного характеру, які реалізуються в особливому процесуальному порядку (глава 4 КПК України «Докази і доказування» [1]) б) якщо йдеться про особу конкретного злочинця, то застосовуються програми індивідуального коригування правопорушуючої поведінки [2, с. 102-103].

Основні напрями індивідуально-профілактичної роботи у запобіганні корисливо-насильницьким злочинам повинні бути спрямовані щодо дітей діяльність підрозділів ювенальної превенції Головних управлінь Національної поліції України.

Основним завданням працівників поліції підрозділів ювенальної превенції є проведення превентивних заходів серед неповнолітніх, а також впровадження новітніх форм та методів у роботу з дітьми.

Зазначимо, що на державному рівні було розроблено Концепцію національно-патріотичного виховання дітей та молоді [3], яка заклала основні керівні засади комплексної системної і цілеспрямованої діяльності органів державної влади, громадських організацій, сім'ї, освітніх закладів, інших соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави. В зазначеному документі патріотичне виховання визначено складовою

національного виховання, головною метою якого є становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин.

Національною стратегією реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 р. [4] для забезпечення системного підходу до профілактики злочинності серед дітей визначено ряд заходів, направлених на запобігання вчиненню правопорушень серед дітей.

Запропонований нами кримінологічний супровід здійснення збору інформації про дитину, первинна діагностика рівня та стану її соматичного, психічного, соціального і пізнавального розвитку. На основі аналізу одержаних даних визначалися зони найближчого розвитку для кожного учасника, згідно яких розроблялися індивідуальні програми педагогічного та психокорекційного впливу з метою компенсувати недоліки пізнавального та психоемоційного розвитку дитини, чий розвиток було деструкторизовано злочинним способом життя.

На другому етапі кримінологічного супроводу, на основі отриманої інформації й перших успіхів дитини, респонденти були розподілені на підгрупи згідно з тим або іншим ступенем вираженості проблем у розвитку. На початку навчального року це допомогло визначити основні види і напрями індивідуальної допомоги дітям, їх батькам, шкільним педагогам та залученим до нашої програми фахівцям.

На третьому етапі автором спільно із зазначеними фахівцями було здійснено вироблення рекомендацій, складання плану коректувальної допомоги для кожної дитини, яка схильна до вчинення корисливих насильницьких злочинів, на поточну чверть навчального року. Такий план складався потім на кожний наступний проміжок навчально-виховного процесу. Практика показала, що такий контроль має позитивний вплив у сенсі дисциплінування самих педагогів щодо виконання ними необхідних педагогічних дій стосовно дітей, які мають антисуспільну спрямованість, контингенту учнів, робота з якими на психоемоційному рівні складніша за роботу з іншими учнями.

На четвертому, завершальному етапі було здійснено аналіз виконаних рекомендацій і проведеної коректувальної роботи. Констатовано, що шляхом спільних зусиль забезпечено ефективну корекцію дітей, які вчиняли корисливі насильницькі злочини, що має вираження у позитивних середніх показниках кількості набраних дітьми балів (оцінка успішності) за навчальний рік. Цікаво, що

показники успішності навчальної діяльності інших учнів при цьому також підвищилися.

Тобто запропонована нами програма ресоціалізації дітей, які схильні до вчинення корисливих насильницьких злочинів, шляхом інтеграції їх у суспільство в загальноосвітніх шкільних закладах за рахунок кримінолого-психолого-педагогічного супроводу мала позитивний вплив на інших учнів. Як і передбачалося, вони отримали досвід безпечного для них дотику до маргінального прошарку суспільства й сформували уявлення про явище дитячої корисливої насильницької злочинності. А викладання навчального курсу «Правознавство» на факультативних заняттях (на офіційному рівні наша програма не впроваджена, тому заняття проводилися добровільно у вигляді тренінгових вправ) дало змогу розширити та поглибити знання про права та обов'язки дітей як суб'єктів права та їх оточення, зокрема, батьків.

Друга складова пропонованої нами програми ресоціалізації, як було зазначено вище – це стажування-ознайомлення дітей з певною професією. Вибір фахового напряму обирався відповідно до особистісних показників, установлених за методикою визначення типу професійних схильностей і тих можливостей, що передбачає чинне законодавство стосовно навчально-трудового процесу дітей. Відповідно, користуюсь наведеною схемою кримінологічного супроводу, ми здійснили на її основі долучення дітей-респондентів у період літніх канікул до таких професій: - артисти дитячих вистав; - промоутери (артисти, які рекламують певну продукцію) рекламних акцій у супермаркетах, на виставках тощо; - помічники вихователів у літніх таборах дитячого відпочинку; - помічники в зоопарку.

Ураховуючи, що ця частина педагогічного експерименту здійснювалася вже після кримінологічного супроводження, результати були прогнозовано позитивні. Не зафіксовано жодного випадку вчинення респондентами корисливих насильницьких або інших злочинів; отримані позитивні відгуки щодо їх роботи. Загалом, можна констатувати, що така практика навчально-трудового процесу може бути додатковою складовою у навчально-виховному процесі дітей, які схильні до вчинення корисливих правопорушень:

– дітям-респондентам надається можливість отримувати гроші законним шляхом – заробляти їх власною працею;

– дитина отримує позитивний (законний) досвід конструктивного спілкування із суспільством.

Відповідно до цих двох частин психолого-педагогічного супроводу (навчання та навчально-трудовий процес), ми сформулювали теоретичний і практичний базис для запобіжної роботи

з дітьми-правопорушниками з корисливою насильницькою спрямованістю. По-перше, встановлено, що діти, які вчинюють такі злочини, вважають найбільш ефективними методами взаємодії між людьми насильство та винагороду. Це положення використане нами як мотивація до успішної навчально-виховної діяльності: слід уникати виявів насильства, щоб не викликати його в інших учнів; винагорода слугувала фактором довіри до дослідника й стимулом до накопичення вчинків, що мотивувалися винагородою. Тобто, ефективність індивідуальної профілактики дитячої корисливої злочинності залежить від обов'язкової наявності цих двох чинників – впливу представників соціалізованої групи (який може бути як заохочувальним, так і караючим) та регулярної винагороди за успіхи в навчанні й поведінці.

По-друге, наявність у запобіжних заходах вказаних вище чинників дає змогу сформувати в дітей-правопорушників позитивні вміння та навички конструктивного спілкування і вирішення конфліктів. Це й було нами зроблено в експериментальній частині нашого дослідження, що надало можливість виокремити певні рекомендації, а саме – профілактична робота повинна базуватися на: - необхідності заохочувати працьовитість; - прагненні дітей до новизни вражень; - привчанні до дисципліни, організованості, наполегливості (наприклад, пропонуючи оригінальні завдання); - допомозі в організації дозвілля, зокрема, долученні дітей до надбань світової культури та створенні можливостей для самовдосконалення.

Таким чином, індивідуально-профілактичні заходи запобігання корисливій насильницькій злочинності дітей повинні реалізовуватися в комплексі та передбачати соціально-педагогічну профілактику і психолого-педагогічний супровід. Ця технологія повинна здійснюватися спеціалізованими центрами педагогічного супроводу. Однак, враховуючи труднощі у прийнятті відповідних нормативно-правових документів та реалії сьогодення, ми запропонували та реалізували власне бачення кримінологічного соціального супроводу у площині практичної реалізації базисних кримінологічних положень. Ці розробки можуть бути включені в методичні інструкції для соціальних працівників щодо супроводжувальної роботи з дітьми, які мають антисуспільну корисливу спрямованість особистості.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон від 13 квіт. 2012. Верховна Рада України. URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17

2. Джужа О. М., Василевич В. В., Гіда О. Ф. та ін. Профілактика злочинів : підручник / за заг. ред. О. М. Джужи. Київ : Атіка, 2011. 720 с. С. 102–103.

3. Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах : наказ МОН України від 16 черв. 2015 р. № 641. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0641729-15#Text

4. Про схвалення Національної стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року : постанова Кабінету Міністрів України від 18 груд. 2018 р. № 1027-р. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1027-2018-%D1%80

Басараб Наталія Володимирівна,
аспірант кафедри кримінології та
кримінально-виконавчого права
Національної академії внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ЗАПОБІГАННЯ КОРИСЛИВО-НАСИЛЬНИЦЬКІЙ ОРГАНІЗОВАНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Одна з найважливіших особливостей організованої злочинності – так звана диверсифікація, тобто здатність швидко змінювати профіль злочинної діяльності, з урахуванням змін легального ринку [1, с. 137]. Злочинність, при недоліках боротьби з нею, здатна до самодетермінації і надання зворотного негативного впливу на обставини, що її обумовили, у тому числі на політику, економіку, соціальну та духовну сфери. Вона впливає на «фонові явища», посилюючи їх та надаючи їм нових характеристик [2, с. 539].

Особливо слід відмітити істотні прорахунки у самій стратегії й тактиці боротьби зі злочинністю. По-перше, недооцінювалася і практично послідовно не реалізовувалася загальна організація боротьби зі злочинністю, а саме: аналіз, планування, прогнозування, визначення головних напрямів запобігання. По-друге, на даний час немає належної правової основи боротьби з організованою і професійною злочинністю: кримінологічна ситуація змінювалася швидше, ніж чинний закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» [3], що не здатний їй протистояти. По-третє, запобігання є головним та пріоритетним напрямом боротьби з організованою злочинністю, водночас необхідно враховувати й інші напрями боротьби, наприклад